

Рајка ГЛУШИЦА /Никшић/

СТАНДАРДНИ ЈЕЗИК И ЈЕЗИК МЕДИЈА

У реферату насловљеном „Стандардни језик и језик медија” бавићемо се односом ова да лингвистичка појма који на први поглед изгледа једноставан и једносмјеран а у суштини је веома комплексан и интерактиван.

Једносмјерност односа између стандардног језика и језика медија огледа се у томе што стандардни језик посматрамо као идиом кодификован и нормиран за различите културне и цивилизацијске потребе одређене друштвене заједнице а језик медија је један од функционалних стилова стандардног језика. Дакле, стандардни језик је надређен систем језику медија у којем би требало да имамо потпуно поклапање на свим језичким нивоима са нормом коју прописује стандардни језик, а то значи да се сва језичка правила прописана нормативном граматиком, отографијом и ортоепијом једног језика налазе без одступања и у језику медија, уз наравно специфични систем избора и организације језичке грађе типичним за публицистички функционални стил.

Највећи број истраживања наших лингвиста, када је однос из наслова у питању, био је везан управо за ову једносмјерну релацију стандардног језика и језика медија. У њима најчешће се испитује у коликој мјери и на којим нивоима језик медија одступа од стандарднојезичке норме.¹ Један дио реферата и са овог научног скупа судећи по насловима из програма, биће усмјерен у том правцу. Из тих радова сазнајемо да на свим језичким нивоима можемо регистровати одступања од прописане норме, тако погрешке на ортографском нивоу у писаним меди-

¹ Видјети зборник радова Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани”, ЦАНУ, Подгорица 1997, и реферате у њему.

јима најчешће се тичу погрешне употребе интерпукцијских знакова, састављеног и растављеног писања ријечи преношење ријечи на крају рада, писања скраћеница и великих и малих слова. Кад је ортоегија у питању у језику радија и телевизије ређе су грешке у изговарању појединачних фонема а веома честе у прозодији (акцент, дужине, интонација).² Највећи претпи на морфоношком нивоу односе се на употребу облика са незивршеним гласовним промјенама (једначење по звучности, дисимилација сугласника и сл.). На синтакстичко-семантичком плану језик медија карактерише раширена употреба деконпонованог предиката и номинализованих исказа и те се појаве сврставају у европске функционалностилске универзалације које се манифестује у равни „култура у контакту”. Поред ових нијесу ријетке поједине предшколско-падежне конструкције употријебљене другачије него што то прописује норма савременог језика (обзиром да / с обзиром на то што; у вези тога/ у вези с тим; без обзира што /без обзира на то што и друге), затим честа употреба израза *из разлога* умјесто предлога *због*, или израза *у циљу* умјесто *ради*; мијешање значења придјева *значајан* и *знатан*, погрешна употреба глагола *хвалити* у значењу недостајати; затим погрешна употреба безличног глагола *требати*; употреба честа неспојиво „споја” показне и неодређене замјенице *тај неки младић*, *у тој некој причи*, понекад погрешна употреба падежа и сл. Језик мас-медија на лексичко-фразеолошком плану често се своди на бирократизоване изразе, па се њиховим основним обиљежјима могу сматрати стереотипност и сложеност. Лексика новинарског језика „обогаћена” је бројнијим неологизмима (појаснити, испоштовати заживјети, пребукирати ...), страним ријечима (имплементација, плоронгирати, децидан дигнитет, инвастициј транспарентан, лауреат, инпутирати, конзумирати умјесто којих се могу употријебити и примјена, продужити одлучан, достојанство, улагање, јасан добитник, приписивати, узимати и сл.) а неријетко и плеоназмима (импресивним утисци, фундаменталне основе, потенцијалне могућности, инвестициона улагања, интелектуални ствараоци, најоптималнији, сконцентрисати, у мају мјесецу, често пута, чак штавише...).

² Јелица Јокановић-Михајлов, *Интонацио обликовање исказа и норма*, Пети лингвистички скуп „Бошковићеви дани” 22, ЦАНУ, Подгорица 2003, стр. 207-213, *Типови и функција прозодијских карактеристика спикерског говора*, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани”, ЦАНУ 1997; Маја Поповић: *Традиције у јединицама интонације у информативним емисијама у медијима*, Актуелни проблеми граматике српског језика, Суботица — Београд 1999, стр. 239-246.

О језичким карактеристикама новинарског или публистичког стила и његовом односу према стандардном у смислу неподударања, писали су многи лингвисти, постоје неколике значајне књиге и бројни радови у лингвистичким часописима.³ Међутим, ја бих данас нешто рекла о том комплекснијем односу између стандардне норме и језика медија. Поставила бих питање колико језик медија може да утиче на модификовање постојеће језичке норме?

Ако пођемо од самог процеса стандардизације тј. процеса стварања стандардног језика који се формира изричитим договором а чија се форма кодификује у граматицима, реченицама и правописима, па у вези с тим говоримо о полазној грађи која се узима онда је то у нашим граматицима традиционално у основи језик најбољих писаца.⁴ Прозна реализација књижевно-умјетничког функционалног стила уз фрагментарно узимање примјера из још два стила: публистичког и научног чини основу за опис и нормирање језика у Стевановићевој нормативној граматици „Савремени српскохрватски језик” као и у другим граматицима друге половине XX вијека.⁵ Можда баш зато што се језик најбољих писаца узима као основа при нормирању термини стандардни и књижевни језик третирају се као синоними. Књижевни језик дефинише се као језик књижевности и уопште писмености, индивидуално и стилски је обиљежен, и стандардни језик одређује се као идиом свјесно кодификован просјечан и неутралан и који „као појавни вид, будући најмасовније усвојен, навјерније одсликава собом просјечене језичке навике средине.”⁶

Стандардни језик у основи је статичан и последије извјесног времена јавља се потреба за модернизацијом норме јер језик живи изван граматика и неумитно се раслојава. У лингвистичкој литератури најчешће се говори о територијалном, индивидуалном, социјалном и функцио-

³ Марина Младенова: *Новинарска стилистика*, Београд, 1880; Владислава Петровић: *Новинска фразеологија*, Нови Сад, 1989.; Дубравко Шкиљан: *Језик новина*, Загреб, 1986.; Бранко Вуковић: *Наше језичке бољке*, Подгорица, 1997.; Душан Симић: *Новинарска радионица*, Београд, 1987.; Иван Клајн: *Станпутнице смил*, Нин, Београд, 2000.

⁴ Александар Белић *О књижевним језицима*, Јужнословенски филолог, XIX, Београд 1961, стр. 1-16.

⁵ Михаило Ставановић: *Однос граматичара према норми књижевног језика*, Споменица САНУ, Београд, 164, стр. 179-209; *Савремени српскохрватски језик I и II*, Београд, 1986.

⁶ Милка Ивић: *Погледи Стојана Новаковића на српски књижевни језик*, Научни скуп о Стојану Новаковићу, САНУ, Београд, 1995, стр. 334.

налном раслојавању. Од фунционалних стилова истичу се пет: књижевноумјетнички, публицистички, административни, научни и разговорни. Настају на основу посебног начина одабира и комбинације језичких јединица које припадају свим нивоима језичке структуре. У поступку модернизације језичке норме не можемо се ослонити само на језик књижевника већ се мора узети у обзир корпус који најприкладније илуструје просјечност језичке свакидашњице, а то је језик средстава масовне комуникације (штампа, радио, телевизија) и језик других свера савременог урбанизованог живота.⁷ Са овом идејом се изашло још 1965. а она је више него прикладна за данашњи тренутак из разлога што језик медија данас има више утицаја на језик рецепијената него што је то имао у вријеме када је ова идеја изнијета. Данашњи човјек је изложен много више језику медија него језику добрих писаца јер се књиге читају све мање, а медији су у нашим животима присутни све више.

Ако прегледамо инвентар језичких промјена које су иначе неминовне непрекидне и језику прирођене, у српском језику на крају XX вијека⁸ на свим језичким нивоима: фонетско-фонолошком, морфолошком, творбеном, синтакстичком, семантичком, лексичком, фразеолошком, дискурсном видјећемо да су се многе од њих распространиле управо преко језика медија било као карактеристичка публицистичког или неког другог функционалног стила. Поменућемо поред низа осталих оне најтипичније *процес номинализације језичког исказа* у којима се умјесто вербалних средстава уводе номинална средства чиме се постиже кондезовање реченичког значења (на завршетку посла/кад се посао завршио; у циљу упостављања мира/да би се успоставио мир), затим *декомпоновање предиката*, аналитичка падежна конструкција с глаголском именицом у предикатској служби умјесто глагола (врши финансираје, врши претицање, изражавају сагласност, води разговоре, дати обећања); *бујање фразеологизама* за главно извориште промјена у фразеолошком фонду означен је управо публицистички стил и прије свакога његовог новинарски подстил; *бирокупатизација језика*, из административног стила језички израз закона, прописа и политичког дискурса преносио се у медије а из медија у свакодневни говор (имперсонализовани исказ, пасивне конструкције, стереотипност и сл.).

⁷ Милка Ивић: *О језику Вуковом и вуковском*, Нови Сад, 1990, стр. 95-98.

⁸ Српски језик на крају века, редактор Милорад Радовановић, Београд, 1996.

Да се још једном вратимо на однос језика медија и стандардног језика и на питање да ли медији и језички израз у њима утичу на промјену језичке норме. Ако пођемо од претпоставке да се норма прописује на основу „просјечних језичких навика средине” договором а да штампа, радио и телевизија као моћан и свеприсутан медији може да утиче на стварање језичких навика код говорника једног језика онда произилази да је одговор афирмативан. Језички стручњаци би морали, управо због великог утицаја медија, да прате и каналишу језичке појаве у њима и да утичу на језички израз медија њихову језичку орјентацију и политику, да будним стручним оком прате и реагују на иновативне појаве које бујају у језику медија на свим језичким нивоима.

Rajka GLUŠICA

STANDARD LANGUAGE AND LANGUAGE OF THE MEDIA

Summary

In this paper the author points to the fact that the previous linguistic research in our country, regarding relations in the title, mostly were treating the issue of how much the language of the media deviates from the norm prescribed by the standard language in terms of prosody, orthography, metaphonology, syntax, lexic and style. In her paper she emphasises that the inverse relation should also be examined or to what extent the media language influences people's language habits and thus the possible changes of the prescribed norms.

